

J. MONFRIN : *La Bibliothèque de Francesc Eiximenis* («Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance : Travaux et Documents», XXIX (1967), 447-484).

L'inventari de llibres que havien pertangut a Francesc Eiximenis que ens ha fet conèixer J. Monfrin, es troba en un volum de *Collectoriae* de l'Arxiu Vaticà i és còpia del que redactà el notari de València Pere de Loças per encàrrec del sots-collector de la diòcesi «Petrus Peregrinus», els dies 25-26 d'abril de 1409. Els llibres d'Eiximenis, després d'haver estat nomenat patriarca de Jerusalem i administrador perpetu de la diòcesi d'Elna el 1408, continuaren al convent de franciscans de València, on eren dipositats en sis caixes. La còpia de l'inventari fet per Pere de Loças ocupava vint folis, dels quals només n'han estat conservats catorze. Falten en la còpia actual tots els llibres de la caixa primera i part dels de la segona. En el que resta d'aquest inventari són registrats cent setanta-un volums, als quals cal encara afegir els sis que Andreu Bertran lliurà a Benet XIII, segons relació del ms. Barb. lat. 3180 de la Biblioteca Vaticana.

L'excel·lent anotació de Monfrin ha permès la identificació de la gran majoria de llibres de l'inventari. Al final hi ha una llista alfabètica d'autors, d'obres i d'incipits d'obres no identificades. El conjunt d'aquestes puja només a vint-i-una.

La biblioteca registrada en aquest inventari és típica d'un home d'estudi. Manca a l'inventari aproximadament una quarta part dels llibres que Eiximenis va deixar a la seva cella, en anar-se'n a Perpinyà; però no és probable que el que hi manca pugui fer rectificar aquest judici. Hi abunden sobretot els llibres de Teologia i Religió, particularment els comentaris bíblics (deu còdexs) i els comentaris al Mestre de les Sentències (trenta-tres còdexs segurs). Els autors més representats són els franciscans sant Bonaventura, Guillem Ockham, Joan Duns Scot i Pere Joan Olieu. Altres autors són Adam de Wodham, Alexandre d'Hales, Alvarus Pelagius, Astesanus Astensis, Bertrandus de Turre, Franciscus de Marchia, Franciscus de Mayronis, Geraldus Odonis, Gregori d'Arimino, sant Gregori *el Gran*, Guillaume Perauld, Henric de Gant, Hugo de Sancto Caro, Humbert de Romans, Isaac de Niniva, Jacques de Vitry, Joan Beleth, Joan Dumbleton, Joan de Mirecuria, Johannes de Rupella, Landolphus Caracciolus, Landolphus Saxo, Nicolau d'Hanapis, Nicolau de Lyra, Petrus de Aquila, Petrus Aureoli, Ricard de Mediavilla, Robert Cowton, Robert Halifax, Robert Holcot, Tomàs d'Aquino, Tomàs d'Hibernia i alguns altres menys importants o no identificats. Entre altres obres, hi hem trobat el *Tractatus de Antechristo* d'Hugo de Novocastro, i el comentari *In Isaiam* de Joachim del Fiore. En conjunt, un remarcable repertori de teòlegs.

Segueixen en importància els filòsofs. Hi ha comentaris als següents llibres d'Aristòtil : *De anima*, per un comentarista no identificat ; *De animalibus*, per Gerardus de Brolio ; *De generatione et corruptione*, per Egidi de Roma ; *Ethica*, per Guido Vernani ; *Metaphysica*, per Joannes Andreas i Joan Duns Scot, i *Physica*, per Ricard de Chillington, a més d'una *Tabula* de les obres del Filòsof, d'un «libre petit» on hi ha «dieta Seneca et aliorum philosophorum» i d'obres diverses de Lògica, la major part no identificades. Monfrin suposa obra probable de Ramon Llull un manuscrit «qui incipit in rubro *Tractatus de civitate*», lliurat al convent de València el 1413, com havent pertangut a Francesc Eiximenis. Cal assenyalar també algunes obres jurídiques, entre les quals el *Decretum* de Gracià, i les *Decretals* i les *Instituciones* de Justinià, i altres obres com *De regimine principum* d'Egidi de Roma, *Elementa* d'Euclides i una *Geometria*, el *Thesaurus pauperum* de Petrus Hispanus, la *Chronica xxiv generalium ordinis minorum*, el *Breviloquium* i el *Communiloquium* de Joan de Galles

i una *Vita Sancti Francisci*. Fora d'Aristòtil, en comentaris, i de Sèneca, en un volumet d'*Excerpta*, l'inventari no esmenta cap altre autor antic. Crida l'atenció l'absència d'obres patristiques —llevat de sant Gregori— i estranya menys la manca d'obres en llengua vulgar, fora d'algunes del mateix Eiximenis que esmentarem tot seguit. No hem d'oblidar, però, que l'inventari es troba mancat de sis folis i que ens dóna a conèixer la biblioteca d'un teòleg de la baixa Edat mitjana, ben nodrida d'obres escolàstiques i poc, per no dir gens, d'obres antigues. L'absència d'obres gramaticals, en la part conservada de l'inventari, és completa. El petit fons, ben seleccionat, d'obres filosòfiques, jurídiques i morals, era el complement de la biblioteca d'un teòleg, i les poques obres científiques no sorprenen entre els llibres d'un enciclopèdic com Eiximenis.

En la seva cella foren trobats alguns volums autògrafs sobre matèries diverses, entre els quals un d'*Astrologia*, i onze volums d'obres pròpies. D'aquestes n'hi ha diverses de perdudes, com una *Exposició de la Regla dels frares menors*, quatre reculls de *Sermones* i una *Taula de la Metafísica*. El *Theologicum* pot ésser identificat amb una *Summa Theologie* que Eiximenis esmenta com obra pròpia en la *Vida de Jesucrist*. Un fragment d'aquesta obra ha estat descobert recentment pel P. León Amorós.¹

A través d'un inventari no podem dir que coneguem totes les lectures d'un escriptor. Primer, perquè molts inventaris són incomplets² i la gent tenia llibres escampats, i segon, perquè hom tenia llibres en préstec, com ho demostren els documents 4-6 que acompanyen l'edició de Monfrin. D'altra banda, Eiximenis podia haver consultat altres llibres en els seus viatges i en els convents on residí. Ara, no hi ha dubte que el coneixement d'aquest inventari podrà guiar l'estudi de les fonts de les obres d'Eiximenis, treball ple de dificultats, que ningú no s'ha atrevit a emprendre fins ara. Un petit intent fet per mi, fa anys, demostrà el que tothom es pensava: la gran quantitat de citacions de segona mà que hi ha en l'obra d'Eiximenis.³ L'inventari suara publicat ens dóna una base per a establir millor les lectures d'on Eiximenis pogué extreure les idees generals amb les quals estructurarà el propi sistema, i per a rastrejar les obres que serviren per als seus plagis.

És digne de remarcar el caràcter científic, erudit, de la biblioteca d'Eiximenis, que escriví pàgines en llengua vulgar plenes de vida i que condimentà les seves obres religioses en català amb tants elements populars. Aquest fet ens situa davant un desdoblament de l'escriptor que té algun punt d'analogia amb el de sant Vicenç Ferrer: d'una part, l'escriptor per al públic llec, que posa tanta salsa com pot als escrits teològics que li destina, i, d'altra part, l'autor escolàstic, que se sotmet al rigorisme que la formació universitària i la ciència del temps exigien. Aquesta dualitat ens la palesen prou bé els fragments de la *Summa theologica* del ms. 225 de la Catedral de València, descoberts pel P. Amorós, obra d'una gran eixutor expositiva, totalment mancada d'ornaments retòrics, sense citacions fantasioses; amb tots els requisits, en una paraula, que

1. *El problema de la Summa de Francisco Eiximenis*, AFH, 52 (1959), 178-203.

2. En tenim un exemple en els dos inventaris que coneixem d'Alfons de Borja, després Calixt III. Veg. F. MARTORELL, *Un inventario della Biblioteca di Calisto III* («Misc. Ehrle», V, 166 ss.), biblioteca jurídica, en la qual no es veu cap interès per la cultura clàssica i literària, i E. JUNYENT, *Biblioteca clásica del papa Calixto III*, «Emèrita», XIII (1945), 289-92, abundosa en obres gramaticals i d'autors antics.

3. Vegeu BOHIGAS, *Idees d'Eiximenis sobre la cultura antiga*, «Misc. Crexells» (Barcelona 1929), 77-82.

exigia un manual seriós per a ús de teòlegs. Si d'Eiximenis només posseïssim aquests fragments, no és fàcil que ens l'imaginéssim autor de tantes pàgines plenes de vida i de color com hi ha en les seves obres en vulgar.⁴

Pere BOHIGAS

FRANCESC DE B. MOLL: *Un home de combat (Mossèn Alcover)*. Palma de Mallorca, Editorial Moll, [1962]. 326 pàgs. + 16 làms. (Biblioteca «Raixa», 56-57 = Biblioteca «Les Illes d'Or», 79-80). — *Mossèn Alcover i el País Valencià*. Conferència pronunciada amb motiu de la clausura dels cursos de llengua i literatura valenciana de «Lo Rat-Penat», el dia 18 de juny de 1961. València, 1962. 32 pàgs. + 1 làm. («Publicacions dels cursos de llengua i literatura valenciana de Lo Rat-Penat», 10). — *Epistolari del bisbe Carsalade a mossèn Alcover*. Pròleg i notes de FRANCESC DE B. MOLL. Mallorca, Nadal de 1964 - Cap d'Any 1965. 32 pàgs. — *Bernhard Schädel i els inicis de la lingüística catalana*. Barcelona 1965. («Homenatge a Jaume Vicens i Vives», I, 95-110). — *Cartes de tema lulllià d'En Mateu Obrador a mossèn Alcover*. Mallorca 1965. (EL, IX, 229-250).

I. — L'esdeveniment més esperat amb motiu de l'any centenari de la naixença de mossèn Antoni M. Alcover (1962) fou, a més de l'acabament del DCVB, la publicació de la biografia de l'original canonge mallorquí, que el seu deixeble i continuador Francesc de B. Moll ens tenia promesa. El llibre, aparegut simultàniament a les col·leccions «Les Illes d'Or» i «Raixa», és una bona introducció, dirigida al gran públic, a la complicada vida de mossèn Alcover, molt superior a l'apassionat *Don Antonio María* de J. Rotger (Mallorca 1928). En deu capítols, sucosos i densos, que hom llegeix amb avidesa, el presenta «a la gent d'avui en tota la dimensió humana i social» en què el conegué durant els onze anys que va «conviuire i treballar amb ell» (pàg. 7). Moll adverteix amb tota claredat que el llibre «no és un panegíric ni una simple apologia; és una biografia. És un llibre d'història, i la història feta honradament no és unilateral: no ha d'ésser ni apologètica ni denigrativa, sinó sincera i responsable» (pàg. 7). L'autor ha aprofitat sovint un anterior esbós biogràfic (publicat al primer número de vol. XV del *BDLIC*), del qual procedeix, gairebé sencer, l'epíleg; altres capítols manlevats, molt refosos, són «Mn. Alcover, apòlogista i polemista catòlic», «Mn. Alcover, historiògraf i arqueòleg», «Mn. Alcover, folklorista», «Mn. Alcover, filòleg», etc.; per contra, hi manca el resum preliminar de les «principals dates de la seva vida», que hauria estat molt útil.

És evident que, en un llibret de tres-centes pàgines, no és possible de dir-ho tot. Per això, seria ben d'agrair que Francesc de B. Moll ens donés una edició molt ampliada, que pogués tractar en detall aspectes que ara queden forçosament foscos o són oblidats per complet. Ens agradaria, per exemple, un estudi a fons de la formació intel·lectual i de la tasca erudita de mossèn Alcover; d'una manera especial, convindria escaïtir la cronologia i la influència de les amistats literàries citades (pàg. 38). Un altre punt pràcticament inèdit a tractar

4. La *Summa* no és citada en el *Crestià* i ho és en diversos indrets de la *Vida de Jesucrist*, obra escrita vers els anys 1403-1404. Aquestes citacions demostren que, quan escrivia la *Vida de Jesucrist*, Eiximenis tenia ja escrits els llibres II, IV i V de la *Summa*, estava escrivint el VI, i encara no havia començat a escriure el VII, del qual parla com d'un llibre en projecte (vegeu AMORÓS, *op. cit.*, 184-185).